

# Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

## RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

### Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

## OGUZ - KAGAN DESTANI

### 1. OGUZ DESTANININ ÖZELLİKLERİ

Eski Türk tarihinde hükümdarların doğusu, efsanelere büründürülmüş ve kutsal bir olay gibi anlatılmışlardı. Hükümdarlar böyle kutsallastırılıp, gökten indirilir iken; elbette ki Oguz-Kagan gibi, bütün Türk kavminin atası olan kutsal bir kişinin menseleri de, Tanrıya ve göğe bağlanacaktı. Eski Türklerle göre her şeyi yaratan ve her varlığın sahibi olan tek kutsal şey, gökteki biricik Tanrı idi. Aslında göğün kendisi olan Tanrı değildi. Çünkü gök de, yer gibi, maddî birer varlık ve yüce Tanrı tarafından yaratılmış, dünyanın birer parçası idiler. Gök, bir tane idi ve dünyamızın üstünü, bir kubbe şeklinde kaplıyordu. Fakat bu kubbenin üstünde, daha bir çok gökler vardı. Ayın güneşin ve türlü yıldızlar ile burçların dolastıkları, ayrı ayrı gökler, uzayın sonsuzluklarını kendi aralarında paylaşıyorlardı. Bütün bunların üstünde, bir gök daha vardı ki, bu gökte yaratıcı, büyük ve tek Tanrı oturuyordu. Eski Türkler, göğün katlarını üst üste koyma yolu ile saymamışlardı. Fakat sonradan, biraz da dış tesirler sebebi ile gökleri, yedi veya dokuz kat olarak tarif etmeye başladılar.

"Oguz-Kagan destanına, Uygur çağından sonra, hafif dış tesirler girmeye başladı":

Göktürk çağında, eski Türk dini ile inançları, bozulmadan devam etmekte ve gittikçe de gelişmekte idi. Uygur devleti kurulup da, yeni bir çok dinler Türkler arasına girmeye başlayınca, durum biraz daha değişti. Çünkü Uygurlar, çok daha önceleri Çin'in ortalarında gezmişler, ticaret yapmışlar ve birçok insanlarla karşılaşarak, konuşmuşlardı. "Bu dış ilişkiler, Uygurlara birçok yeni görüşler getirmiş ve onlarda, büyük dinlere inanmak ihtiyacını doğurmuştur." Ticaret, eski Türk savaşçıların dini ile, pek bağdasan bir meslek değildi. Eski Türk dini, disiplin, otorite ve savaşçılığı, her şeyden üstün tutuyordu. Halbuki tüccarlar, daha geniş ve rahat bir hayata sahip olmak zorunda idiler. İşte bunun içindir ki, bu zamana kadar Türkler göğe ve gökten gelen kutsallıklara inanırlar iken, Uygur çağında durum birdenbire değişiyordu. Uygurlar, köklerini Suriye'den alıp, İran'da gelisen Mani dinini aldıktan sonra, aya daha çok önem vermeye başladılar. Aslında ise Türklerde, kutsal olan en önemli şey, gökten sonra dünyamızı isitan güneş idi. "Uygurların, güneşten aya geçmiş olmaları, yeni bir düşüncenin başlangıcı gibi sayılabilir". Bu sebeple, Uygurlar çağında yazılmış Oguz-Kagan destanlarında, eski Türklerin dedikleri gibi kutsal kişiler, artık "Göğün oğlu" değil; "Ayın oğulları" oluyorlardı. Oguz-Kagan da "Ay Tanrı" nin bir oğlu idi. Destan, daha başlangıçta, şöyle baslıyordu:

"Aydin oldu gözleri, renklendi isik doldu,  
"Ay-Kagan'in o gündü, bir erkek oğlu oldu!"

Eski Türkler de iyi ve güzel olaylari, aydinlik ve isikla anlatirlardi. Biz, nasil yeni bir oğlu olan dostumuza, "Gözlerin aydin olsun" diyor isek, onlar da Oguz-Kagan'in dogusu dolayisi ile, "Ay Kagan'in gözleri aydin oldu, renklendi", diyorlardi.

"Müslüman olmus Oguz Türklerinin destanlari da, Türk mitolojisinin en eski motifleri ile dolu idiler":

Fakat Türkler, çoktan müslüman olmus ve Islamiyetin ana prensiplerine gönülden baglanmislardi. Aslinda ise, Islamiyet ile eski Türk dini arasinda büyük ayriliklar da yoktu. Buna ragmen, eski Oguz-Kagan destanlari, elbetteki Islamiyetin birçok inançlari ile uygunluk gösteremeyecekti. Bunun içindir ki, Islamiyetten sonra yazilan Oguz-Kagan destanlarinda, biraz daha degisiklik yapilmis ve Islamiyete uydurulmustu. Islamiyeti kabul eden Türkler bizce Uygurlara nazaran, eski Türk an'anesini ve töresini daha çok korumuslardi. TabiCE olarak biz Oguz Türkleri üzerine, daha büyük bir önem veriyoruz. "Çünkü Oguzlar, bütün Ortaasya ve Türk aleminin, en soylu ve en gelismis zümreleri idiler". Sehir hayatina çoktan baslamis olmalarina ragmen, eski Türk devlet teskilati ile disiplini, onlarin ruhlarindan henüz daha silinmemislerdi. Bu sebeple Oguz Türklerinin destanlarinda, Uygurlarinkine nazaran, daha eski ve daha köklü motifler görüyoruz. Islamiyetten sonraki Türk destanlarina göre, "Oguz-Han'in babasi Kara-Han" idi. Oguz Han'in babasinin, "Kara-Han" adini almasi da bos degildi. Eski Türklerde, "Ak ve kara soylular ile halki birbirinden ayiran, sembolik renkleri" idi. "Ak-Kemik", Kaganlar ile, onlarin ogullari idiler. "Kara-Kemik" ise, halk tabakasindan baska bir sey degildi. Diger kitaplarimizda da her zaman söyledigimiz gibi, Türk halklarinin "ak" ve "kara" seklinde ayrilmis olmalarina ragmen, aralarinda bir sinif mücadelesi yoktu. Müslüman Türkler, Oguz-Han'in babasina "Kara-Han" diyorlardi. Çünkü kendisi Müslüman degildi. Müslüman olmak isteyen oğlu Oguz-Han'a da engel olmak istemisti. TabiCE olarak bu fikirlerimiz tam ve kesin degildir. Fakat Türk tarihi ve an'aneleri hakkindaki bilgilerimiz, bizi bu sonuca dogru sürüklemektedirler. Oguz Han Müslüman Türklere göre, babasindan çok, an'anesine baglidir. Bu sebeple Oguz destanini anlatmaga baslarlar iken, hemen söyle derler:

üç gün üç gece geçti, annesine gelmedi,  
Annenin memesinden, bir damla süt emmedi.  
Bana gelmedi diye, annesi agliyordu,  
Sütümü emmedi diye, kalbini dagliyordu.  
Aglayip sizliyordu, besige dolanarak,

Sütümü, az em diye, çocuğa yalvararak!

## 2. TÜRK MITOLOJISI VE KUTSAL ÇOCUKLAR

Oğuz Han diğer Türk destanlarında olduğu gibi doğar dogmaz, bir olgunluk ve erginlik gösteriyordu. Annesi, henüz daha Müslüman olmamıştı. Annesine karşı, bu kirliliğin sebebi de, bundan başka birşey olmamalıydı. Nitekim az sonra Oğuz Han annesi ile konuşmaya başlar ve ona şöyle der:

Ey, benim güzel annem, öğüdümü alırsan!

Yüce Tanrı'ya tapıp, eğer hakkı tanırırsan!

O zaman memen alır, ak sütünü emerim!

Bana layık olursan, adına anne derim!

Oğuz-Kagan'ın annesi, henüz daha üç günlük besikte yatan çocuğunun, böyle konuşup söylemeye başladığını görünce, ona kalpten bağlanır ve Tanrıya inandığını oğluna söyler. Müslüman Türklerin söyledikleri bu Tanrı, İslamiyetin Allah'ından başka birşey değildi. Fakat aynı zamanda destanlar, zaman zaman bir "Gök Tanrısı"ndan da söz açıyorlar ve eski Türklerin, gerçek inançlarını açığa vurmaktan geri kalmıyorlardı. Eski Türklerde de "üç sayısı" ve "üç yasında" olma önemli idi. Fakat Türk mitolojisinin en önemli sayısı "yedi" ile "dokuz" sayılarıdır. Müslüman Türklerin Oğuz destanlarında: "Oğuz-Kagan, üç gün içinde olgunlaşmıştı". Halbuki eski Altay destanlarında: "Çocuğun olgunlaşması için, yedi günün geçmiş olması gerekiyordu". Hatta çok güzel, şöyle bir Altay efsanesi de vardır:

Altay'da olmuş idi, bir çocuk doğmuş idi,

Dünyaya gelir iken, nurlara bğmuş idi.

Yedi kurtlar uçmuşlar, koku alıp kosmuşlar,

"Çocuğu ver", demisler, uluyarak cosmuşlar.

Annesi çok ağlamış, yüregini daglamış,

Çocuk da dile gelmiş, yarasını bağlamış.

Demis: "Anne, sızlama! Oyala da, ağlama!

"Yedi gün mühlet iste, isini bağla sağlama!"

Yedi gün mühlet dolmuş, annenin benzi solmuş,

Oğlan besigi kırmış, bir civan yigit olmuş.

Bu Altay efsanesi mitolojinin ta kendisidir. Gerçi Oğuz-Kagan destanı da, bir mitolojidir. Fakat büyük devletler kurup gelişen Türk toplumları, onun içindeki akla uymayan motifleri ayıklamış ve gerçekçi bir şekle sokmuşlardı. Oğuz-Kagan destanında, göklerde dolasıp, göğün çeşitli katlarını zaptetme ve türlü ruhlarla çarpışma, kutsal bir Hakandı. Fakat O, daha çok, bir

insandi. Insanlik özelliklerini tasimis ve insanlari yasadigi yeryüzünü zaptederek, Tanri adina, idare etmege memur edilmisti. Az önce özetini yaptigimiz Altay efsanesi dikkatle incelenince, daha birçok mitolojik motifler de ortaya çıkacaktır. Mesela "Yedi kurt". "Büyük ayi burcu" nun, yedi yildizinda baska bir sey degildi. Çünkü Türklere göre: "(Büyükayi burcu'nun yedi yildizi, kalın ve demir zincirlerle Kutup yildizi'na bağlanmış, yedi azgın kurt idiler). Bir ara bu kurtlar, çocuğun ati ile tayini da alıp götürmek isterler. Bu savaşlar sırasında çocuk sikisince, akıllı ve kutsal buzagisi da ona yol gösterir ve başarı sağlamasına imkan verir. (Türklere göre 'Küçükayi burcu', iki at tarafından çekilen, bir arabadan baska birsey degildi.) Bu burcun etrafından dönen Büyükayi burcunun yedi kurdu, bu iki ati yakalayip yemek isterler ve bunun için de gökyüzünde, durmadan onların etrafında dönerlerdi. (Altay efsanesi göre). Küçükayi burcu, çocuğun dostu ve yakini idi. Boga burcu da, herhalde yine bu kahramanın buzagisinden baska birsey olmamaliydi".

Görülüyor ki, Oguz-Kagan destani birdenbire uydurulmuş ve yazılmış bir hikaye degildi. Onun kökleri, yüzyıllar önce inanılmış ve söylenmiş, Türk efsaneleri ile inançlarına dayanıyordu. Süzüle, süzüle, akla mantığa uymayan bölümlerin, gerçeğe uydurulması ile, bütün Türklerin mali olan Oguz-Kagan destani meydana gelmişti.

### 3. OGUZ - KAGAN'IN DOGUSU

"Oguz-Kagan, kutsal bir şekilde doğmuştu":

Az önce, büyük Türk kahramanlarının, genel olarak kutsal bir şekilde doğduklarını söylemiştik. Elbette ki Oguz-Kagan'ın da doğusu da, kutsal ve fevkalade bir şekilde olmalıydı. Nitekim Uygurların Oguz-Kagan destani, O'nun doğusunu şöyle anlatıyordu:

Gök mavisiydi sanki, benzi bu oğlancığın!  
Ağzi kıpkızıl ateş, rengi bu oğlancığın!  
Al, al idi gözleri, saçları da kapkara,  
Perilerden de güzel, kasları var ne kara!

Oguz-Kagan doğarken, benzinin rengi tıpkı gök mavisi gibi idi. Yüz, eski Türklere göre, insanın en önemli bir yeri idi. Utanç, kötülük ve hatta kutsallık bile, insanın yüzüne akseden özellikleri idiler. Kötü bir insanın yüzü, elbette kara idi. İyilerin de yüzleri, akti. Ama kutsal insanların yüz rengi, gök mavisinden baska birsey olamazdı. Çünkü gök, Tanrı'nın oturduğu ve hatta bazan, Tanrı'nın kendisinden baska birsey degildi. "Oguz-Kagan doğarken, yüzünün gök renkten olması, onun gökten geldiğini ve Tanrı'nın rengini taşıdığını gösteren bir belirti idi." Biz yanlış olarak Türklerin, "Gök Börü", yani gök kurt dedikleri kutsal kurda, bozkurt adını verelimiz. Aslında ise gök ile boz arasında büyük ayrılıklar vardır. Türklerin kutsal

kurtlarının rengi de gök idi. Çünkü o Tanrı tarafından gönderilmiş bir elçiden baska bir sey degildi. Belki de Tanrı'nin ta kendisi idi. Tanrı, kurt sekline girerek Türklere görünüyor ve onlara basari yolu açıyordu. Onun için de, kurdun rengi gömgök idi. Daha sonralari Türkler, gök rengini olgunluk, erginlik ve tecrübenin bir sembolü olarak görmüşlerdir.

Oguz-Kagan'in agzi atese niçin benzetilmisti":

Bugün Anadolu'da söylenen, "Gözleri Kanlı" deyimi de, bize çok seyler ifade eder. O'nun gözlerinin al olusu, daha dogrusu kan rengine benzemesi, Oguz-Kagan'in büyük bahadarliginin, bir özelliginden baska bir sey degildi. Cengiz-Han da dogarken "avucunun içinde bir kan phtisi" tutuyordu. Bunu gören annesi ile babasi sasirmis ve hemen Samanlara kosmuslardi. Samanlar ise, O'nun dünyayi zaptedecegini ve büyük bir bahadir olacagini söylemişlerdi. Fakat Cengiz-Han çagi ile ilgili efsaneler, en eski Türk ve Ortaasya özelliklerini göstermiyorlardi. Elbetteki onlari kökleri de, Türk mitolojisine dayanıyordu. Fakat Çin yolu ile, Mogollara birçok yabancı tesirler girmisti. Türklerde yeni dogan kahramanlar, avuçlarında bir kan phtisi tutmazlardi. Çünkü biraz da, eski Hint mitolojisinin motiflerinden biri idi. "Türklerin kahramanlarının gözleri, kirmizi ve kizildir." Çinde de, bu vardir. Fakat çin kahramanlarının gözleri yalnız kirmizi olmakla kalmazlar, aynı zamandan cam gibi de parlarlardi. Çinliler, "Büyük bir Göktürk Kagani Mohan Kagan'dan söz açarken, onun da yüzünün kirkirmizi ve gözlerinin cam gibi parladigini" söylüyorlardi. Herhalde Mohan-Kagan, acayip bir fizyonomiye sahip degildi. Fakat 20 sene müddetle, bütün Çin'i korkutmus ve diz çöktürmüş bir hükümdardir. Eski Türkler, kirmizi renk için genel olarak "al" sözünü kullanırlardı. Fakat bu söz sonradan, biraz da manevi bir anlam almisti. Nitekim logusaları basan ve kötülük yapan, "Albasti" da, yine bu rengi taşıyordu. Altay Türkleri, büyük kurt sürülerini idare edip, köylere korkunç zararlar veren kurtlara da, zaman, zaman, "al-börü" derlerdi. Bu allik, kurdun veya albasti gibi ruhların renginden dolayı degil; daha çok, onların korkunç zararlar vermesinden ileri geliyordu. Çünkü onlar güçlü ve kudretli idiler. Tipki yeryüzünü zapteden ve kendi egemenligi altında toplayan Oguz-Kagan gibi.

"Oguz-Kagan'in yüzünün rengi gök mavisi, gözleri de al, yani kirmizi idi".

Bazıları al sözünü, "ela" şeklinde anlamak istemişlerdi. Fakat tabii olarak, bunun asli yoktur. Çünkü, "Oguz-Kagan'in saçları da kara" idi. Sari degil. Bu sebeple gözlerinin ela olmasına da, hiçbir sebep yoktu.

#### 4. OGUZ - KAGAN'IN ÇOCUKLUGU

"Türk mitolojisinde kahramanlar, 'üç' veya 'yedi' günde konusurlardı":

Az önce, Müslüman olmuş Türklerin Oguz-Kagan destanlarından söz açarken, Oguz-Kagan'ın üç günde konuşmaya başladığını belirtmiştik. İslamiyetin tesirleri görülmeyen, Uygurca Oguz Kagan destanında da, aynı seyleri görüyoruz. Ama, yukarıda da dedğimiz gibi, eski Türk efsanelerinde büyük kahramanlar çoğu zaman "Yedi günde kendilerine gelir ve kırk gün sonra da bir delikanlı gibi hayata basarlardı". Nitekim Uygurların Oguz Destanı, Oguz'un küçüklüğünü şöyle anlatıyordu:

Geldi ana göğsünü, aldı emdi sütünü,  
İstemedi bir daha, içmek kendi sütünü.  
Pismemis etler ister, as yemek ister oldu,  
Etraftan sarap ister, eğlenmek ister oldu.  
Ansizin dile geldi, siirler düzer oldu,  
Aradan kırk gün geçti, oynasir, gezer oldu.

Geldi ana göğsünü, aldı emdi sütünü,  
İstemedi bir daha, içmek kendi sütünü.  
Pismemis etler ister, as yemek ister oldu,  
Etraftan sarap ister, eğlenmek ister oldu.  
Ansizin dile geldi, siirler düzer oldu,  
Aradan kırk gün geçti, oynasir, gezer oldu.

"Türkler yemeklerini, ilk çağlardan beri pisirerek yerlerdi":

Türkler herhalde, tarihten çok önceki çağlarda bile, yemeklerini pisirerek yemeğe başlamışlardı. Nitekim, Göktürklerin Çin kaynaklarında bulunan ilk efsaneleri de, "İlk Türk Atasının, atesi icat ettiğini ve yemekleri pisirmeyi öğrettiğini," söylüyordu. Sibiry'a'nın tundralarında yaşayan geri halklar, Türklere nazaran çok daha sonraki çağlarda yemeklerini pisirip, yemeyi öğrendiler. Nitekim, Fin'lerle Macar'ların ataları olan Batı Sibiryalılar, kendi atalarının çig et yediklerini söylerler ve bununla öğünürlerdi. Onlar, daha güneylerindeki Ortaasya Türk halklarına, "yemeklerini pisirenler" derler ve kendilerini, onlardan ayırırlardı. Gerçi bu Sibiry'a halkların da, sonradan yemeklerini pisirmeğe başlamışlardı. Ama, zaman zaman bu eski hatıraları yad etmek için "çig et yeme törenleri" yapmıyor da, ihmal etmezlerdi. Türk mitolojisinde, Türk çig et yedigine dair, elimizde hiçbir delil yoktur. Ama büyük kahramanlar, o kadar korkunç idiler ki, zaman zaman çig et bile yerlerdi. Onun için Oguz-Kagan'ın, çig et istemesinin sebebi de, bundan ileri geliyordu.

"Oguz-Han'ın vücudu, güçlü ve korkunç hayvanlara benzetilirdi":

Dede Korkut masallarında da büyük kahramanların yürüyüşü, arslanlara benzetilmiş ve vücut yapıları da, korkunç hayvanlar gibi anlatılmışlardı. Oguz-Kagan destanında da, az da olsa bunları görmüyor değiliz. Uygurların Oguz destanı, Oguz-Kagan'ın seklini, şöyle anlatıyordu:

Öküz ayagi gibi, idi sanki ayagi,  
Kurdun bilegi gibi, idi sanki bilegi.  
Benzer idi omuzu, ala samurunkine,  
Gögsü de yakın idi, koca ayininkine!

Destana göre, Oguz'un elleri ve pençesi, ayinin büyük ve güçlü pençesini andırıyordu. Ama kurdun bilegi baska idi. Kurt, yeryüzündeki hayvanlar içinde, kosma bakımından, en dayanıklı hayvandı. Bir türlü yorulma bilmezdi. Bilegi ince idi. Fakat o ince bilekli kurdun pençesi korkunçtu. Bir samur büyüklüğündeki, killi omuzlar ve ayinin gögsü gibi, gergin ve siskin göğüsler, Oguz-Kagan'ın bir insan olarak ne derece güçlü olduğunu anlatmaga yarayan sözlerdi.

"Oguz-Kagan'ın vücudu niçin "tüylü" idi":

Eski Türkler, "ilk insanın, tüylü olduğuna inanırlardı." Altaylarda yaşayan birçok efsanelerde, bu konu ile ilgili, sayısız örneklere rastlıyoruz: "Tüylere kaplı olan ilk insan, Tanrı'ya karşı günah işlemiş ve bundan dolayı da tüyleri dökülmüştü. Tüyleri dökülünce de insanoglu, bir türlü hastalıktan kurtulamamış ve ölümsüzlüğü elinden kaçırmıştı. (Bir söylenişe göre) Tanrı, insani yaratırken şeytan gelmiş ve insanın üzerine tükürerek, her tarafına pislik içinde bırakmıştı. Tanrı da, insanın disini içine, içini de disina çevirmek zorunda kalmıştı. Bu suretle insanın içinde kalan şeytanın pislighi ve tüyler, insanoglunun ruhunu ve ahlakini kötü yapmıştı. İnsanın gerçi disisi, Tanrı yapısı idi ve güzeldi ama; içi şeytan tarafından kirletilmiş ve şeytana benzer, bir özelliğe bürünmüştü". Bu sebeple Oguz destanında, bu çok eski Türk inançlarının izlerini de buluyoruz. Çünkü Oguz-Kagan, bizim gibi tüysüz değil; her tarafı killarla dolu ve fevkalade bir yaratıktı:

Bir insan idi fakat, tüyleri dolu idi,  
Vücudu killi idi, çok uzun boylu idi.  
Güder at sürüleri, tutar, atlara biner,  
Daha bu yasta iken, çıkar, avlara gider.  
Geceler günler geçti, nice seneler doldu.  
Oguz da büyüyerek, bir yahşi yigit oldu!

## 5. OGUZ - KAGAN'IN GENÇLİĞİ



Türk mitolojisinde büyük kahramanların, çocukluk ile gençliğini birbirinden ayıran, bazı önemli, çağlar vardı. Altay efsanelerinde bu çağ, daha çok "Ad koyma" töreni ile baslardı. Adi olmayan bir çocuk, henüz daha yetişkin bir genç ve kahraman sayılmazdı. Bir gencin ad alabilmesi de, kolay bir iş değildi. Elbette adsız bir insan olamazdı. Her çocuğa Türkler, doğusundan itibaren bir ad verirdiler. Fakat bu ad, onun gerçek adı ve ünvanı sayılmazdı. Hatta Türkler kahramanlarına, her yeni bir başarı üzerine, yeni bir ad daha verirdiler. Daha yüksek bir rütbeye terfi eden kimseler bile, yeni memuriyet ünvanı ile beraber, ayrıca bir ad da alırlardı. Bu sebeple Çin kaynakları, bu bakımdan bize bir çok güçlükler çıkarmışlardır. Mesela, büyük bir komutan veya Kagan'ın, bir gençlik adı vardır. Gençliğinde büyük şöhret elde eden bu komutanlar, Çin kaynaklarında çoğu zaman, gençlik adları ile adlandırılırlardı. Zaman zaman bunlar, bazı savaşlar dolayısı ile yeni ünvanlar alırlardı. Fakat Çin kaynaklarında bu Türkler, gençlik ve olgunluk adları ile geçince, tarihçeler için, kimin kim olduğunu anlamak, adeta çok güç bir hale girer. Bu sebeple Oğuz Han'ında, gerçek bir ad ve ünvan alabilmesi için, büyük bir kahramanlık ve başarı göstermesi lazımdı. Eski Türk tarihinde de, "Bas kesmeyen ve kan dökmeyen" şehzadelere, gerçek adları verilmezdi.

## 6. OGUZ'UN BİR GERGEDAN ÖLDÜRMESİ

"Oğuz korkunç bir gergedan öldürerek, erginliğini ispat etmişti":

Bunun içindir ki, Oğuz-Kagan, insanları ve sürüleri yiyen bir gergedanı öldürür ve milletini, büyük bir beladan kurtarır. Eski Türkler, karanlık ve sık ormanlara da saygı gösterir ve hatta onlara tapılandırırlardı. Türk tarihinde, yeni tahta çıkan hükümdarların, bir orman dikerek, kendi adlarına yetistirdikleri de görülmemiştir değildir. Nitekim Oğuz-Kagan destanında da, Oğuz'un yurdunun yanında büyük bir orman ve içinde de bir "gergedan" yasağı. Destan bu olayı şöyle anlatıyordu:

Bir büyük orman vardı, Oğuz yurdundan içre,  
Ne nehir ırmaklar, akardı bu orman içre.  
Ne çok av hayvanları, ormanda yasar idi,  
Ne çok av kuşları da, üstünde uçar idi.  
Ormanda yasar idi, çok büyük bir gergedan,  
Yer idi yasatmazdı, ne hayvan ne de insan!  
Basardı sürüleri, yer idi hep atları,  
Yokluk verir insana, alırdı hayatları!  
Vermedi hiçbir zaman, insanogluna aman!

Hepimiz biliyoruz ki, Ortaasya'da "gergedan" yoktu. Türklerin gergedan görmüs olmaları da, pek ihtimal dahilinde değildi. Ama gergedanın, çok korkunç bir hayvan olduğu kulaktan kulaga, Ortaasya'ya kadar gelmiş ve Türk mitolojisinde de gerekli yerini almıştı. Gergedanın yaşadığı bölgeler, Çin'e yakın olan bölgelerdi. Fakat Çinliler de gergedanın esas seklini bilmiyorlardı. Çinlilere göre, "Gergedan, burnunun ucunda sivri boynuzu bulunan, bir geyikten baska birsey değildi". Ama gergedan, Çin'de büyük bir öneme sahipti. Çünkü Çin İmparatorları ile büyük komutanlar, zirhlarını gergedan derisinden yaparlardı. Bu bakımdan onlar gergedanın derisini ve dolayısı ile, bu hayvanın büyüklüğünü de tasavvur edebiliyorlardı. Gergedan motifi bakımından Türk mitolojisine, Çin tesirleri de olabilirdi. Fakat gergedanla ilgili bilgiler Türklere daha çok Batı Türkistan ve Hindistan yolu ile gelmişti. Türkler gergedana "kiyant" derlerdi. Bu söz de, Hindistan ile Batı Türkistan'da yayılmış bir deyimdi. Oguz-Kagan, kendi milletine bu kadar zarar veren gergedanı duyunca, onu avlamak ister ve yola çıkar. Destan Oguz'un yıla çıkisini şöyle anlatıyordu:

Oguz-Kagan derlerdi, çok alp bir kisi vardı,  
Avlarım gergedan: diye o yere vardı.  
Kargı, kılıç aldı, kalkan ile ok ile,  
Dedi: "Gergedan artık, kendisini yok bile!  
Ormanda avlanarak bir geyiği avladı,  
Bir söğüt dalı alıp, bir ağaca bağladı.  
Döndü gitti evine, sabah olmadan önce,  
Tam tan ağarıyordu, geyiğine dönünce,  
Anladı ki gergedan, geyiği çoktan yuttu,  
Geyiğin yerine de, büyük bir ağı tuttu.  
Belinden çıkararak, altın bakma kusagi,  
Ayiği astı yine, o ağaçtan aşağı,

Tabii olarak efsaneye göre, gergedan ayiği da yutmıştı. Çok iyi biliyoruz ki gergedan, otla geçinen bir hayvandır. Halbuki gergedanı yakından tanımayan Türkler, onun et yedigini zannediyorlardı. Çünkü onlara göre, bütün korkunç hayvanlar et yerler ve etle beslenirlerdi. Oguz'un belindeki kusagi altındı. "Kusak, Türkler için çok önemli bir hükümdar sembolüdür". Çünkü her hükümdarın belindeki kemerin altın olması, onun hükümdarlığını gösteren bir sembol ve belirti idi. Oguz-Kagan, daha gençliğinde bu kusagi kusanmış ve hükümdarlığa hazırlanmıştı. Öyle öyle anlaşıyor ki Oguz-Kagan gergedana büyük bir tuzak kurmuş ve onu, bu yolla avlamak istemişti. Fakat gergedan, her defasında bu tuzaga düşmeden, gelip, avını almasını biliyordu. Bunun için Oguz, baska yol görmemiş ve bizzat kendisi, gergedanın karsisine çıkarak, onu öldürmek zorunda kalmıştı. Destan bu korkunç vurusmayı da, şöyle anlatıyordu:

Yine sabah olmustu, agarmisti çoktan tan,  
Oguz bakti ki almış ayisini gergedan.  
Artık bu durum onu, can evinden vurmustu,  
Agaca kendi gidip, tam altında durmıstı!  
Gergedan geldiginde, Oguz'u görüp durdu,  
Oguz'un kalkanına, gerilip bir bas vurdu!  
Kargıyla gergedanın, basına vurdu Oguz!  
Öldürüp gergedanı, kurtardı yurdu Oguz!  
Keserek kiliciyla, hemen basını aldı,  
Döndü gitti evine, iline haber saldı!

"Altay Türk efsanelerindeki kahramanlar da, boynuzlu" canavarlar öldürürlerdi":

Oguz-Kagan'ın korkunç bir canavar öldürerek, kendi yurdunu kurtarması, Türk mitolojisinin ilk ve son motifi değildir. Bu motif, dışarıdan gelmiş bir tesire de bağlanamaz. Gerçi Türkler gelip yayıldıktan sonra, "gergedan" gibi korkunç hayvanların bulunduğunu da duymuşlar ve efsanelerini bu yeni bilgilere göre anlatmaya başlamışlardı. Fakat bu olayın kökleri, çok eski Türk inançlarından ve efsanelerinden geliyordu. Nitekim, Altay efsanelerinde de, buna benzer olaylar görüyoruz. Bu efsanelerdeki kahramanların, öldürdükleri canavarlar da, "boynuzlu" idiler. Bu efsanelerden birini, çok kısa olarak özetleyip, aşağıda verelim:

Yedi gün geçmişti ki, oğlan başladı işe,  
Demir besigi kirdi, kendini attı dışı.  
Yedi dağı doladı, yedi geyik avladı,  
Boynuzlarını yonttu, birbirine bağladı.  
Öyle bir yay yaptı ki, kırılmaz olmaz idi,  
Böyle büyük yaya da, her kırış uymaz idi.  
Duydu bir hayvan varmış, çok büyük bir canavar!  
"Bari gideyim", dedi, "Belki derisi uyar!"  
Oğlan göklere gider, devlerle de savaşır,  
Büyük bir dağa çıkar, canavara ulaşır,  
Bu ne müthiş hayvandı, bir dağa yaslanmıştı,  
Bir dağa da yatmıştı, upuzun uzanmıştı.  
Oğlana bakarak, sanki göz kırpiyordu,  
Uzun boynuzlarıyla, gökleri yırtıyordu!...

Bu Altay efsanesi, tam bir mitolojidir. Çünkü efsanenin kahramanı, atı ile göklerde uçar ve

gögün katlarini gezerek, canavari aramaga koyulur. Oguz-Kagan destanindaki canavar, Oguz yurdunun hemen yanindaki bir ormanda yaşamaktadır. Altay efsanesindeki canavar ise, göklerin derinligindeki, efsanevî dagların ve göllerin içinde yasar.

"Müslüman Türkler, Oguz-Kagan'in gençligini mitolojiden kurtarmak istemislerdi":  
Müslüman Türkler, Oguz-Han'in ad alması için, böyle bir kahramanlık yapmasını gerekli görmemişlerdi. Oguz-Han, kendi adını kendi vermiş ve bütün Oguz milleti de, onun bu arzusuna uymuşlardı. Efsaneler, onun ad almasını şöyle anlatıyorlardı:

Büyük toy yapıldı, eski Türk adetince,  
Böyle ad seçildi, çocuğun kudretince,  
Kara-Han atlar kesti, Oguz ad bulsun diye,  
Çagirdi hep Türkleri, yurdu sen olsun diye.  
Oguz-Han birden bire, adını Oguz'dur dedi,  
Beklemedi kimseyi kendi adını verdi,  
Ne kadar Türk var ise, hepsi sasa kaldılar,  
Bu Tanrı sözü deyip, buyruğa katıldılar.

Bundan da anlaşıyor ki Oguz-Han'in daha çok küçük yaşta iken kendi adını koyması, milletin bir Tanrı buyruğu gibi kabul edilmisti. Daha sonraki Türk efsanelerinde olduğu gibi burada, gök sakallı bir ihtiyar görülmüyordu. Oguz-Han, Tanrının gönderdiği gök sakallı elçilerin yerine bizzat geçmiş ve kendi adını, kendisi vermişti. Daha sonraki Oguz destaninin parçaları sayılan "Dede Korkut" hikayelerinde, çocukların adları, genel olarak "Dede Korkut" un kendisi tarafından verilirdi. Anadolu Masallarında ise gök sakallı ihtiyarlar ile "Hızır" in ve hatta "Dede Korkut" yerine, ihtiyar dervişler geçmişlerdi.

## 7. OGUZ KAGAN'IN EVLENMESİ

Müslüman Türkler Oguz Kagan'i, normal bir insan gibi kabul etmişler ve onu, öylece evlendirerek, bir yuva kurmuşlardı. Halbuki İslamiyetin tesirleri görülmeyen Oguz destanlarında, durum daha baskadır. Uygurların Oguz destanına göre Oguz Kagan, "Gökten inen göğün kızı ve yerdeki bir ağaç koguğundan çıkan, yerin kızları ile evlenmiş" ve bu yolla soyunu meydana getirmisti. Burada artık Oguz-Kagan destanı, bir destan değil; daha çok, gerçek bir mitoloji halinde idi. Öyle bir mitoloji ki, Türklerin dünya görüşlerini, uzay anlayışlarını ve dolayısı ile, Cihan hakimiyeti hakkındaki düşünce ve isteklerini, hep kendisinde topluyordu. Oguz-Kagan, mitolojik bir Türk hükümdarı idi. Yeryüzünü zaptetmiş ve büyük bir devlet kurmuştu. Bu olay, tipki bir tarih gibi anlatılıyordu. Aynı zamanda destanda, bir hikaye çesnisi de vardı. Ama Oguz destanı, Binbir Gece Masalları gibi, hayal mahsülü ve uydurulmuş, bir masal değildi. Oguz-Kagan destanı, Türklerin düşünüş, inanış ve binlerce seneden beri

geliserek, olgunluga erismis fikirlerinin, bir özeti gibi idi. Fikirler, düşünceler ve semboller, tarih olaylari ile anlatilmislardi. Oguz-Kagan da, hatunlari da, çocuklari ve akinlari da, hepsi birer sembolden baska seyler degil idiler. Oguz-Kagan'in gökten inen kizla evlenisini, Uygurlarin destani söyle anlatiyordu:

#### OGUZ'UN, GÖGÜN KIZI ILE EVLENMESI

Oguz-Kagan bir yerde, Tanriya yalvarirken,  
Karanlik basti birden, bir isik düstü gökten,  
Öyle bir isikti ki, parlak aydan, günesten.  
Oguz-Kagan yürüdü, yakinina isigin,  
Gördü, oturugunu ortasinda bir kizin.  
Bir ben vardi basinda, ates gibi isigi,  
Çok güzel bir kizdi bu, sanki Kutup yildizi!.  
Öyle güzel bir kiz ki, gülse, gök güle durur!  
Kiz aglamak istese, gök de aglaya durur!  
Oguz kizi görünce, gitti akli beyninden,  
Kiza vuruldu birden, sevdi kizi gönülden.  
Kizla gerdege girdi, aldı dilediginden!

Eski Türklere göre, hem gök ve hem de yer, kutsal idiler. Iran'da ve Avrupa mitolojisinde oldugu gibi, yer kötülüğün ve fenaligin bir sembolü degildi. Ama gök, yerden daha önemli idi. Bu sebeple Oguz-Kagan ilk önce, gökten inen kutsal kizla evlenmisti. Daha sonraki Altay efsanelerinde de, buna benzer motifler görüyoruz. "Altay daglarinin vadilerine sikismis kalmis olan bu Türkler, büyük devlet kuramamislardi. Onlari, ne Kaganlari ve ne de hükümdarlari vardi. Bu Türkler arasinda, kaganlari yerlerini, Samanlar aliyorlardi". Çünkü, cemiyet içinde söz ve güç sahibi olanlar, Samanlar idiler. Bu sebeple Samanlari soylari da, eski Türk Kaganlari gibi kutsal ve gökten geliyorlardi. Bu efsaneye göre: "Samanlari atasi olan büyük bir Saman, gökle yerin kizi ile evlenmis ve onlardan, Altay Samanlari türemisti. (Bazilari da), gökle sularin kizlari ile evlenmislerdi". Bütün bunlar bize gösteriyor ki, belirli mitoloji motifleri, her bölgeye ve çağa göre degisiyorlar; fakat ana özelliklerini kaybetmiyorlardi. Bundan sonra da Oguz-Kagan, yerin kizi ile evlenir. Destanlar, Oguz-Han'in bu ikinci hatunu bulusunu da, söyle anlatirlar:

#### OGUZ'UN, YERIN KIZI ILE EVLENMESI

Ava gitmisti birgün, ormanda Oguz-Kagan:  
Gölün tam ortasinda, bir ağaç gördü yalnız,

Agacin kogugunda, oturuyordu bir kiz.  
Gözü gökten daha gök, sanki Tanri kiziydi,  
Irmak dalgasi gibi, saçlari dalgaliydi.  
Bir inci idi disi, agzinda hep parlayan,  
Kim olsa söyle derdi, yeryüzünde yasayan:  
"Ah! Ah! Biz ölüyoruz! Eyvah, biz ölüyoruz!"  
Der, bagirip dururdu! Tipki tatli süt gibi, aci kimiz olurdu!  
Oguz kizi görünce, basindan akli gitti,  
Nedense yüregine, kordan bir ates girdi.  
Gönülden sevdi kizi, tuttu aldi elinden,  
Kizla gerdegi girdi, aldi dilediginden.

"Bir gölün ortasinda bulunan adalar", Türk mitolojisinin en önemli motiflerinden biridir. Uygurlarin Türeyis efsanelerinde ise bu kutsal adacik, iki nehrin kavustugu bir yerde bulunuyordu. Oguz-Han destanindaki Kıpçak Bey'de, "Göl ortasinda bulunan bir adacikta ağaç kovugunda dogmustu". Ağaç, köklerini yerden alıyor ve kimbilir yerin ne kadar derinliklerine kadar inebiliyordu. Bu sebeple bereketin sembolü olan ağaç, yerin soylarini da temsil edeyordu. Destan, "Gögün kizini Kutup yildizina benzetirken, yerden gelen kizin saçlarini ise, irmak dalgalari gibi" gösteriyordu. Gögün kizi göge, yerin kizi da yere benziyordu.

"Müslüman Türkler, Oguz-Kagan'i normal bir insanmis gibi evlendiriyorlardi":

Islamiyeti kabul etmis olan Türkler ise, daha baska türlü düşünüyorlardi. Onlar Oguz-Han'i, normal bir insan olarak kabul ediyorlar ve kendi fikrine uygun, bir kiz alıyor gibi gösteriyorlardi. Oguz-Han, iki amcasinin da kizini almış; fakat onlari yola getirip, müslüman edememisti. Bunun üzerine, her iki karisinin da yüzüne bakmamis ve onlara elini bile degdirmemisti. üçüncü amcasinin kizi, digerlerine nazaran daha çirkindi. Fakat küçüklüğünden beri, Oguz-Han'i bütün kalbi ile seviyordu. Oguz, en sonunda bu kiza getmiş, içini açmış ve müslüman olduğu takdirde, kendisi ile evleneceğini söylemistti. Bu teklifi çoktan beri bekleyen kiz, aglayarak Oguz'a bakmış ve söyle demisti:

Ben ne Allah tanirim, ne de Tanri bilirim!  
Senin sözün buyruktur, hep pesinden gelirim!  
Sen ne dersen o olur, fermanından çıkamam!  
Sen var iken basimda, baskasina bakamam!

Oguz bunu duyunca, çok sevinmiş ve artık kaygisi dinmistti. Bunun üzerine kiza, Tanriya inanmasını söyleyerek, söyle demisti:

Ey, sevgili hatunum! Benim ey essiz esim!  
Gönlümde ebediyen, yanacak ey atesim!  
Tanrının birliğinde, bir defa iman getir,  
Sev onu! Varlığima, seninle bir can getir.

Kız Oguz Han'ın bu sözü üzerine Tanrıya inandığını söyleyerek artık müslüman olmuştur:

Sözünü kabul ettim, senin yoluna geldim!  
Tanrının birliğiyle, canımı sana verdim!

Müslüman olan Türklerin, eski Oguz-Kaganlarından ve onun destanlarından vazgeçemeyerek, yeni olarak düzdükleri bu hikayeler, aslında en eski Türk mitolojisinin ana çizgileriyle bir benzerlik göstermiyorlardı. Fakat ne yapsınlar ki, onlar da müslüman olmuşlardı ve müslümanlığı, yalnızca X. yüzyılda değil; ta Oguz Han zamanından beri tanıdıklarını ve bildiklerini göstermek istiyorlardı. Müslüman tarihçiler, Oguz-Han'ın yaşadığı çağlar hakkında da, bize bazı bilgiler verirler. Mesela Hiveli meşhur Ebul Gazi Bahadır Han'a göre Oguz-Han, zamanımızdan 5000 sene önce yaşamıştı. "En önemli nokta da şu idi ki, Ebul Gazi Bahadır Han Oguz-Han'ı, İran'ın en eski atalarından daha önceye koyuyor ve Türkleri, bir millet olarak İran'lılardan daha eski tutuyordu. Bu efsaneler Türklerin, İslamiyeti ve Allah'ı, 5000 sene önceleri ve hatta insanlığın ilk yaratılış sıralarında tanıdıklarını, söylemek istiyorlardı". Henüz daha müslümanlığın ne demek olduğunu bilmeyen Türkler "Allah" sözünden habersiz idi. Eski Türk tarihçilerine göre, "Allah" sözünün manasını anlamayan Türkler, Oguz-Han'ın şiir okuduğunu veya hatta sarkı söylediğini zannederlermiş. Bunlar da, Müslüman Türkler tarafından, bir Türk olarak uydurulmuş, düzenlenmiş ve geniş halk kitleleri arasında yayılmış hikayelerdi.

Öyle anlaşıyor ki Türkler, İslamiyetin öncülüğünü, Araplara ve hatta Peygambere bile vermek istemiyorlardı. Bu duruma göre, "Oguz-Han Türklerin ilk ve en eski peygamberleri oluyordu. Gerçi bu da, İslamiyetin esaslarına aykırı idi. Fakat Türk kitlelerinin, milliyet ve üstünlük hislerini göstermesi bakımından bizler için bir önem taşıyordu".

## 8. YER VE GÖK VARLIKLARININ OGUZ'UN OGLU OLMALARI

"Gök ve yerin türlü varlıkları, Oguz-Han'ın oğulları oluyorlardı":

Oguz-Han, "gökten bir ateş gibi, ısıklı halesi içinde inen göğün kızı" ile evlendikten sonra, üç oğlu olmuştur. Bu oğullarının adları, "Gün-Han", "Ay-Han" ve "Yıldız-Han" koyması, bize çok

sey ifade eder. Zaten göğün belli basli varliklari, günes, ay ile yildizlar idiler. Agaç kogugunda buldugu yerin kizindan da, yine üç oğlu oluyordu. Bunların adını da "Gök-Han", "Dag-Han" ve "Deniz-Han" koyuyordu. Burada Türk mitolojisi ile Türk düşünce düzeninin, çok önemli bir meselesi ile karsilasiyoruz. Yerin kizindan dogan çocuklardan birinin adı "Gök-Han" idi. Ayrıca "Gök-Han" yerin kizinin çocuklarının, en büyüğü idi. Yerin kizindan, "Gök-Han" in dogmus olması, ilk bakista bizi sasirtiyordu. Halbuki bu kitapta sik sik söyledigimiz gibi gök kubbesi, aslında Türklerce, maddî bir varlık gibi düşünülüyordu. Türkler gök kubbesini uzaydan ayri düşünüyorlardı. Asil gök, günes ve ay ile yildizların dolastıkları, uzay idi. Eski Göktürk kitabelerinde de söylendiği gibi: Tanrı, gök ile yeri yarattıktan sonra, ikisi arasında da, insanogluunu yaratmisti. Yer ile göğü yaratan Tanrı, gök kubbesinin üstünde ve sonsuz feza içinde bulunuyordu. Eski Türkler göge, "Tengri" derlerdi. "Tengri", hem "gök" ve hem de "Yüce-Tanrı" anlamına geliyordu. Ama onlar, gök kubbesini anlatmak isterlerken, "Kök Tengri" derler ve böylece, gök kubbesini, esas büyük Tanrıdan ayırırlardı. Bu çok eski Türk düşüncesinin izlerini, Oguz destanında da, bulmamız bizi sevindirmektedir. "Çünkü, Türk düşünce düzeni, yüzyıllar boyunca degismemis ve ana çizgileriyle üç kit'a üzerinde yaşamisti".

Burada önümüze çok önemli bir mesele de çıkmaktadır: bazılarına göre, "Gün-Han", güneşin hani; "AY-Han" ise, ayın hani şeklinde açıklanmıştır. Onlara göre Türkler, güneşte de bir dünyanın olduğunu düşünmüş olmalı idiler. Oguz-Han, en büyük oğlunu da güneşe bir Han olarak tayin etmiş olmalıydı. Bu düşünce tarzı, oldukça sakat ve yanlıştır. "Oguz-Han'ın oğulları güneşin, ayın ve yildizların hanları değil; bilakis güneş, ay ve yildizların ta kendileri idiler. Gerçi Oguz-Han, yine insanoglu sayılan Türk milletinin, bir atası idi. Fakat Oguz destanında Oguz-Han, yalnızca Türk milletini temsil etmiyor; aynı zamanda göğün ve yerin bütün varlıklarını da, kendi adı ve soyları altında topluyordu. Görülüyor ki, bir efsane gibi ve Türk milletinin türeyisi şeklinde karsımıza çıkan Oguz-Kagan destanı, bütün kainatın kendileri idiler. Gerçi Oguz-Han, yine insanoglu sayılan Türk milletinin, bir atası idi. Fakat Oguz destanında Oguz-Han, yalnızca Türk milletini temsil etmiyor; aynı zamanda göğün ve yerin bütün varlıklarını da, kendi adı ve soyları altında topluyordu. Görülüyor ki, bir efsane gibi ve Türk milletinin türeyisi şeklinde karsımıza çıkan Oguz-Kagan destanı, bütün kainatın oluş ve türeyiş mitolojisi halinde görünüyordu. İşte Oguz-Han destanının, bizce en önemli olan özelliği bu idi. Sonradan bu altı oğullar dörder oğul daha türeyerek, 24 Oguz boylarını meydana getireceklerdi".

## 9. OGUZ DESTANINDA "AİLE DÜZENİ"

"Oguz efsanesinde görülen aile düzeni, daha çok 'Baba ailesi' ile ilgili idi":

Simdiye kadar sosyologlar aileleri, baslica iki bölüm içinde incelemislerdir. İlkel kavimlerde



daha çok "Ana ailesi" görülüyordu. Fakat cemiyet ilerledikçe ve içtimate seviye yükseldikçe "Baba ailesi" ne dogru bir gidis vardi. Daha dogrusu Ana ailesi geriligi, Baba ailesi ise, bir toplumun olgunlugunu gösteriyordu. Bazi Mogol efsanelerinde, ana ailesinin izlerini görmüyor degiliz. Mesela Cengiz-Han'in atasi kocasiz bir kadin idi. Gökten inen sari bir köpek seklindeki hayvandan hamile kalmis ve Mogol ulusunu meydana getirmisti. Türklerde ve Türk mitolojisinde, böyle bir "Ana-Ata" ya rastlamiyoruz. Türk mitolojisinin bütün atalari, - hatta istisnasiz olarak - hep erkek ve büyük bahadir idiler. Burada da, Oguz-Han'in çocuklarinin hepsi, erkek olarak dogmuslar ve Türk milletine birer baba olarak meydana getirmislerdi. Sunu da söylemekte fayda vardir: Eski Roma'da "Baba ailesi", kayitsiz ve sartsiz olarak, babanin hakimiyeti altinda idi. Baba oglunu satabilir ve öldürebilirdi. Ama Türklerde, böyle bir baba ailesi görmüyoruz. Oguz-Han babasini bile, müslüman olmadı diye öldürmüş ve ona karsi gelebilmişti.

#### 10. OGUZ'UN TOPLUM DÜZENİ "ZAMAN BİRİMLERİNE" GÖRE

"Oguz-Han'in ogullari ile boylarinin sayilari birer takvim rakamlari idiler":

Oguz destani, eski Türk düşünce ve toplumunun, mantik üzerine kurulmus düzenlerini göstermesi bakimindan, büyük bir öneme sahiptir. Eski Türkler, Iranlilar veya Hintliler gibi, hesapsiz ve düzensiz düşünmüyorlardı. "Türk düşüncesinin her yönü, matematik bir mantik üzerine kurulmus ve bu, topluma da siki bir disiplin ile benimsetilmisti". Oguz Han'in alti oglu vardi. Göğün kizindan dogan çocuklar Boz-Ok bölümünü yerin kizindan doganlar da, uç-Ok bölümlerini meydana getiriyorlardı. Bu yolla alti çocuk, ikiye bölünmüş ve üçlü bir düzen meydana getirilmisti. Yani 12 saatin, 12 ayin ve hatta 12 burcun yarisi olan çocuklar, yine bölümlere ayriliyorlar ve takvim biriminin bir çeyregini meydana getiriyorlardı. Bütün rakamlar 12 ile 24 sayilarini bölen, birimler idiler. Aslında eski Türklerde çogu zaman bir sene 12 ay degil; 24 ay idi. Bu da ayin, onbes günlük devrelerine göre hesaplaniyordu. Nitekim Oguz Han'in da 24 torunu vardi. Eski Çin takviminde üç, alti, on iki ve yirmi dört rakamlari yalnız bir zaman birimi olarak degil; ayni zamanda kutsal sayilar olarak da, büyük bir öneme sahip idiler. Eski Çin'de, "zaman ve mekan birimleri", birbirine uyduruluyor ve zamanla mekan arasinda, bir birlik meydana getiriliyordu. 12 ay ve 24 saat, Çin imparatorlugu içinde de, 12 eyalet ile 24 vilayetin meydana gelmesini gerektiriyordu. Bunlari söylemekle Türkler, Oguz Kagan destanini, Çin düşüncesine göre düzenlemislerdir, demek istemiyoruz. Türklerin de kendilerine göre bir takvimi vardi; Çinlilerin de. Aslında Türk takvimi, zaman zaman Çin'e tesir etmis ve Çin kültüründe de büyük bir önem kazanmisti. Fakat mitoloji tetkiklerinde, baslica problemlerin daha iyi anlasilabilmesi için, mukayeseli arastirmalar yapmak ve örnekler vermek, çok faydaladir.

"Oguz Han destanindaki 'takvim rakamlari', Türk devlet teskilati ile ordu düzeninde de

görülyordu":

Oguz destani, yüzyillar ve hatta binyillar boyunca, Türk halklari tarafından söylenmis ve anlatilmiş, uydurma bir masal degildi: "Onu meydana getiren düşünce düzeni, yalnızca Türklerin gönüllerinde ve kalplerinde yaşamamış; aynı zamanda, topluma düzen ve disiplin veren bir ilham kaynagi halinde devam etmişti". Mesela Büyük Hun imparatoru Mete'nin ordusu, 24 tümeden meydana geliyordu. Bu 24 tümen, 6 köseye bağı idi. Tıpkı Oguz Han'ın 6 oğlu gibi. Bu 6 köse de, ikiye ayrılıyorlardı. "Sağ" ve "Sol" adlar ile, imparatorlugun "Doğu" ile "Bati" yönlerini, aralarında bölmüş bulunuyorlardı. Atilla'nın Macaristanda büyük bir imparatorluk kurması, düzenli ve disiplinli orduları ile dehşet vermesi, Avrupalıların toplum düzenlerinde de, yeni yeni değişiklikler meydana getirmişti. Birçok Cermenler, Atilla'nın emrinde çalışmışlar ve Atilla Hunlarından, pek çok şey öğrenmişlerdi. Atilla, M.S. 450 de ölüp gitmişti. Fakat O'nun adı, Cermen ve İskandinav efsanelerinden, yüzyillar boyunca silinmemişti. Hep, Atilla'nın harplerinden ve ordu düzeninden, bahsedilir olmuştı. Bu zaman kadar "yüzlük", "binlik" ve "Onbinlik", ordu birimlerini bilmeyen Cermen'ler, Atilla'nın ölümünden sonra, yalnız kendi ordularını değil; köy ve şehirlerini bile, bu prensiplere göre düzenlediler. Atilla'nın ordularından bahseden İskandinav efsaneleri, O'nun 24 tümeninden ve 6 ordusundan söz açıyorlardı. Tıpkı Oguz Han'ın 6 oğlu ve 24 torunu gibi, bütün bunlar bize gösteriyor ki, "Oguz Kagan destani zihinlerde ve hayallerde yaratılmış bir hikaye değil; Türk toplumunu anlatan ve yansıtan bilgiler idiler".

## 11. TÜRK DEVLETİ DÜNYA DEVLETİ İDİ

"Eski Türkler yeryüzünü bir Türk devleti, Oguz Kagani da bütün insanlığın bir hükümdarı olarak düşünüyorlardı":

Oguz Han, 6 oğlunu toplamış ve onlara, birçok öğütler vermişti. Bundan sonra beyleri ile, milletini de biraraya getirerek, büyük şölenler ile ziyaretler verdiğini de görüyoruz. Eski Türk Kaganları, savaşlardan önce ve sonra bütün milleti toplar ve onlara, büyük ziyaretler verirlerdi. Bu toplantılar aynı zamanda, birer "kurultay" ve "danışma" toplantıları idiler. Uygurların Oguz destanına göre, Oguz-Han konuşmaya başlamış ve kendi devletini tarif etmişti. O'na göre:

"Yukarıda gök, kendi devletinin bir çadırı gibi idi. Güneş de Oguz-Kagan devletinin bir bayrağı olacaktı". Zaten eski Göktürk yazıtları da öyle diyorlardı: "Yukarıdaki mavi gök, aşağıdaki yagız yer yaratıldığında ikisi arasında da insanoglu yaratılmış insanoglunun üzerine de, atalarımız Bumin-Kagan ile İstemi-Kagan, Han olarak oturmuşlar". Göktürk devletini kuran Bumin ve İstemi-Kagan, yalnızca Türk milletinin değil; gök ile yer arasında yaşayan, bütün

insanlığın hükümdarları idiler. Onlar, bu tahta Tanrı tarafından oturtulmuş ve bütün yeryüzünü idare etme yarlığı da, yine Tanrı tarafından onlara verilmisti. Bu fikir, Türklerin yalnızca devlet idare etme düşüncelerinde değil; Türk dininin çok eski prensipleri içinde de bulunuyordu. Büyük Hun Devleti ile, daha sonraki Türk devletlerinde, bu düşüncenin türlü ve sayısız örneklerini bulabiliyoruz.

"Oguz-Kagan'ın akınları, sonraki Türkler tarafından, kendi bilgilerine göre, ilave edilmiş bölümlerdi":

Simdiye kadar sözünü ettiğimiz konular, Oguz-Kagan destanının esasını meydana getiren bölümlerdi. Artık bundan sonra, Oguz Han'ın akınlarından söz açılır ve nereleri zaptettiği, geniş olarak anlatılmaya çalışılır. Uygurlar, Oguz-Kagan'a, kendi bildikleri memleketleri akınlar yaptırırlar ve oraları aldırırlardı. Uygurlar, İran ve Hindistan bölgelerini çok iyi tanımıyorlardı. Güney Rusya Türkleri hakkında da pek fazla bilgileri yoktu. Cengiz-Han imparatorluğu kurulunca, adeta bütün imparatorluk içinde, Oguz-Kagan destanını yazmak ve söylemek bir moda haline gelmişti. Bu sebeple, çok daha geniş ve büyük Oguz-Kagan destanlarının yazılmaya başlandıklarını görüyoruz. Cengiz-Han İmparatorluğu, Anadolu dahil, Macaristan ovalarından Japonya'ya ve daha güneyde de, Endonezya'ya kadar uzanıyordu. Bu sebeple, aynı çağda yaşayan Türkler ve İranlı yazarlar, bu bölgeler hakkında, gayet geniş bilgilere sahip idiler. Bu çağda Oguz-Han, artık Cengiz-Han'ın yerine konmuştu. Cengiz-Han nerelere gidip, zaptetmiş ise, Oguz-Han'a da, O'nun gibi akınlar yaptırılmıştı. Cengiz-Han gençliğinde akıllı bir eskiyadan başka bir kimse değildi. Yol kesmek, haraç almak ve para toplamak, O'nun en ileri gelen özelliklerinden biri idi. Bu sebeple geniş bölgeler elde edip, büyük bir devlet kurduktan sonra, gençliğindeki haraç sistemini, yeni imparatorluğuna da uygulamış ve buna göre, bir idare düzeni meydana getirmişti. Cengiz-Han her şeyden önce, bir memleketin vergilerinin toplanmasına önem verir ve memurlarını, bu amaca uygun olarak tayin ederdi. Cengiz-Han çağındaki Oguz-Kagan destanlarında artık Oguz Kagan değismişti. Zaptettiği yerlere vergi memurları gönderiyor ve alınan vergileri de, tipki Cengiz-Han gibi, gözden geçiriyordu. Aslında ise, eski Türk devletlerinin teşkilatı ile, Cengiz-Han'ın kurduğu bu yeni düzen arasında, büyük ayrılıklar vardı. Hiç şüphe yok ki, eski Türk Kaganları da, zaptettikleri yeni memleketlerden gelecek vergilere, büyük önem veriyorlardı. Fakat devletin idaresinde, hakim olan tek ve en önemli prensip, vergi toplamak değildi. Nitekim Uygurların Oguz-Kagan destanı daha çok eski Türk devlet teşkilatını andıran bir şekilde konuşuyor ve eski Türk kaganlarının, gerçek düşüncelerini yansıtiyordu.

## 12. OGUZ KAGAN DESTANININ EN ESKİ BÖLÜMLERİ

"Arabanin icadi":

Göktürklerin türeyişleri ile ilgili efsanelerde, ates gibi insanliga faydalı olan şeyleri icad eden atalardan, söz açılıyor ve bunlara büyük bir önem veriliyordu. Zaten ates, tuz, araba v.s. gibi, insanlığın gelişmesine yardım etmiş unsurlarla aletlerin icadları, bütün dünya mitolojilerinde, en eski ve öz kalıntılar olarak kabul edilmişlerdir. Türklerin Kangli boyu, tarih boyunca büyük bir şöhrat yapmış ve Türk kavimleri arasında, önemli bir yer tutmıştı. İlk bakışta Kangli sözü, bir nevi bizim kagni, yani "kagni arabası" deyimini andırıyordu. Bütün mitolojilerde olduğu gibi, Türk Mitolojisinde de, sözlerin dış görünüşlerine göre, bazı benzetmeler yapılmıştır. Bu sebeple Oguz Kagan destanında, kagni arabasının icadından söz açılırken, Kangli boyu ile bir ilgi kurulmuştı. Uygur Türkçesi ile yazılan Oguz destanında, Kagni'nin icad edilisi, şöyle anlatılıyordu:

Çürced Kagan'i aldı, halkıyla ulusunu,  
Yoketmek için geldi, Oguz-Han ulusunu.  
Basgeldi Oguz-Kagan, basdı Çürced Hani'ni,  
Ok ile kılıç ile, döktü düşman kanını.  
Oguz öldürdü onu, kesti hemen basını,  
Böldü ganimetleri, tabi kildi halkını.  
Oguz'un askerleri, beyleri bütün halkı,  
Düşmanda ne bulursa, toplayıp hep tüm aldı.  
Atlar ile öküzler, katırlar az gelmişti.  
Yığılmış yükler ise, ta dağları geçmişti.  
Oguz'un bir eri vardı, akıllı tecrübeli,  
Barmaklığı-Çosun-Billig, yatkındı ise eli.  
Bir kagni arabası, yapıp koydu içine,  
Oguz'un bu ustası, devam etti isine.  
Kagniyi çekmek için, canlı öne kosuldu,  
Cansız alıntılar da, üzerine konuldu.  
Oguz'un beyleriyle, halkı sastılar buna,  
Onlar da kagni yaptı, özenmişlerdi ona.  
Kagnılar yürür iken, derlerdi: "Kanga! Kanga!"  
Bunun için de dendi, artık bu halka "Kanga".  
Oguz bunu görünce, güldü kahkaha ile,  
Dedi: "- Cansızı çeksın, canlılar Kanga ile!"  
"Adınız Kangalug olsun, belgeniz de araba!"  
Birakti onları da, gitti başka tarafa.

Oguz-Kagan, Mançurya Bölgesindeki kavimlere akın yaptığında, çok mal elde etmiş; fakat

bunlari, atlarla tasiyamamisti. Bunun üzerine, Oguz-Kagan'in akilli beylerinden birisi, bir araba yaparak, mallarin hepsini arabalara doldurmus ve Oguz-Kagan'in yurduna kadar tasimisti. Oguz-Kagan, böyle yeni bir icadi görünce, çok sevinmis ve bu beyinin soyundan gelen boylara da "Kangali" yani "Kagnili" adini vermisti. Tabii olarak bu, nihayet bir efsane ile sözlerin benzetilmesinden baska bir sey degildi. Türkler çok eski çağlarda, tekerlek ile arabayi icad ederek kullanmislardi. Çok eski çağlarda herhalde, "Kangli" kavim adi da vardi. Fakat kendileri, henüz daha ortada yok idiler. Çünkü Türk boylari, zaman zaman çogaldikça bölünüyorlar ve eski adlar alarak, yeniden ortaya çıkıyorlardi. M.S.V. yüzyilda, Ortaasya tarihinde önemli bir rol oynayan bazı Türk kavimlerine Çinliler, "Yüksek arabali kavimler" adini veriyorlardi. Çinlilerin bunlara, Yüksek arabali" demelerinin sebebi, herhalde onların arabalarının yüksek, yani tekerleklerinin büyük olmasından ileri geliyordu. Çin tarihleri, kendilerine benzeyen kavimlerden ve esyalardan söz açmazlardi. Öyle anlasiliyor ki, Türklerin bu arabalari, Çin'de kullanılan arabalara nazaran, çok daha büyük ve yüksek idiler. "Büyük tekerlekli arabalar birçok bakimlardan faydalı ve elverişli idiler". Çamurlu bölgelerde ve engebeli arazilerde, büyük tekerlekli arabalari kullanmak, daha kolay oluyordu. Eski Türkler çadırlarini yalnızca yere kurmaz, aynı zamanda arabalar üzerine de oturturlardi. Bu arabalar, akınlarda da ordularin pesinden ayrılmazlardi. Oguz-Kagan destanında da görüldüğü gibi, harbe giden Türk ordularinin arkasından, aileleri taşıyan arabalar ve kervanlar da yürürlerdi. Oguz-Kagan destanına göre böyle ordu düzenleri, yalnızca çok eski çağlarda görölüyordu. Bununla beraber, daha sonraki çağlarda, mesela Göktürk ve hatta Cengiz-Han akınlarında bile hatunlar, Hakanlar ile beylerin arkalarından gelirlerdi.

"Türkler ilk geminin yapilisi":

Oguz-Han'in bir beyi, Itil, yani Volga nehrini geçerken kendisine bir kayık yapmisti. Bu kayık veya gemi sayesinde, Oguz-Han'in ordulari nehrin karsi kıyısına geçerek, düşmani magl-p etmislerdi. Kayigi icad etme motifi de, her halde Türk mitolojisinin, en eski kalinitilarından biri olsa gerektir. Eski Türkler, denizci bir millet degillerdi. Bununla beraber kendi ülkelerinde de, birçok geniş nehirler ile göller bulunuyordu. Uygur türkçesi ile yazılmış Oguz Kagan destani, Türklerin gemi veya sali icad etmelerini söyle anlatıyordu:

Idil adli bu ırmak, çok çok büyük bir suydu,  
Oguz bakti bir suya, bir de beylere sordu: "-  
Bu Idil sularini, nasıl geçecegiz, biz?"  
Orduda bir bey vardi, Oguz Han'a çöktü diz.  
Ulug-Ordu-Beg derler, çok akilli bir erdi,  
Bu yönde Oguz Han'a yerince akıl verdi.  
Bakti ki yerde bu beg, çok ağaç var çok da dal,

Kesti bięti dallari, kendine yaptı bir Sal.  
Agaę sala yatarak, geęti Idil nehrini,  
ęok sevindi Oguz-Han, buyurdu su emrini:  
"- Kaliver sen burada, halkına oluver bey!  
"Ben dedim öyle olsun, densin sana Kipęak-Beg!"

Tabii olarak diğer Oguz destanlarında, Kipęak-Beg'in doğusu ve bey olusu daha baska türlü anlatılmaktadır.

"Dünyamıza soguk rüzgarlar gönderen 'Buz-Dagi' motifi, Oguz destanında da görölüyordu":

Karluk Türklerinin meydana gelisleri ile ilgili bölüm de, bazı önemli meselelerle karsilasiyoruz. Uygur türkęesi ile yazilmiş Oguz destanında, Karluk Türklerinin ortaya çıkislari söyle anlatiliyordu:

Oguz-Kagan bakti ki, erkek kurt önler gider,  
Ordunun öncüleri, Gökkurt'u gözler gider,  
Görünce Oguz bunu, ne çok sevinmis idi,  
Alaca aygirini, çabucak binmis idi.  
Apalaca aygiri, Oguz severdi özden,  
Ama at daga kaçti, kaybolup gitti gözden,  
Bu dag buzlarla kapli, çok büyük bir dag idi,  
Sogugun siddetinden, basi da ap ag idi.  
ęok cesur çok alp bir bey, ordu içinde vardı,  
Ne Tanrı ne Seytandan, korku içinde vardı.  
Ne yorgunluk ne soguk, erismez idi ona,  
Bu bey daglara girdi, dokuz gün erdi sona.  
Aygiri yakaladi, memnun etti Oguz'u,  
Atamadi üstünden, daglardaki sogugu.  
Olmustu kardan adam, kar ile sarilmisti,  
Oguz onu görünce, gülerek katilmisti.  
Dedi: "Bas ol beylere, artık sende burda kal!  
"Sana Karluk diyeyim, ölümsüz adini al!  
ęok mücevher, çok altin, hediye etti ona,  
Bir bey yaptı Karluk'u, devam etti yoluna.

Eski Türk Kaganlarının atlari, büyük bir önem tasirlardi. Türk tarihinde, 60 veya 100 kilometre kosan, Mete'nin ati gibi efsanelemis birçok atlara da rastliyoruz. Elbette ki Oguz-Kagan, kaçak

atini orada birakip gidemezdi. Ama, o nasil bir atti ki, buzlarla örtülü büyük bir dag içine kaçmış ve pesindekileri de günlerce ugrastirmisti. Onu yakalayip getiren insanlar bile, bastan asagiya kadar kardan bir adama dönmüşlerdi. Oguz-Kagan destanlarında bu daga, "Muz-Tak", yani "Buz-Dagi" adi verilirdi. Ati dagda bulup getiren bey de, kardan bir adam sekline girdigi için, Oguz Kagan tarafından "Karluk yani Karlik" adi ile adlandırilmisti. Sonraki güçlü ve şöretli Karluk kabileleri, bu adamin soyundan geleceklerdi. Eski Altay efsanelerine bir göz attigimiz zaman da, böyle Buz daglarini Türk Mitolojisi içinde görebiliyoruz. Altay Türklerine göre, Kuzeyden esen soguk ve buzlu rüzgarlarinin geldikleri bir dag vardi. Altay Türkleri, soguk kuzey rüzgarlarinin, "Muz-Tak"adli buzlarla kapli bir "Buz-Dagi" ndan geldigine inanıyorlardi. Bu Buz Dagi dünyanın kuzeyini bastan basa kaplamisti. Buz daginin üzerinde de, yine "Buz" adi ile adlandırilan, büyük devler yasiyorlardi. İlk bakista, Altay efsanelerindeki Buz Dagi motifleri, Himalaya daglari ile kar adamlari efsaneleri hatirlatir gibi idiler. Ama Türk Mitolojisindeki Buz Daglari herhalde yerli olarak, Türklerin zihinlerinden dogmus ve nihayet insan düşüncesinin, bir geregi gibi olusmus ve gelismis olmalıydilar. Bunlari söylemekle, Oguz-Kagan destanindaki, "Buz-Dag" in Altay efsanelerindeki Buz-Dagi ile ayni oldugunu ifade etmek istemiyoruz. Gerçi daha sonraki "Boz-Ok" Oguzlarinin yurtlarında da, "Buz-Dag" adini tasiyan bazi daglar vardi. Ama mitoloji incelemeleri yapan bir kimsenin, diger efsaneleri de gözönünde tutarak, karsilastirmalar yapmasi, zorunlu görünmelidir. Eski Oguz yurdunda da Buz-Daglari olabilirdi. Fakat bu daglar, ne de olsa insanların zihinlerinde, efsanelesmis ve gerçek mahiyetlerini kaybetmişlerdi.

### 13. OGUZ DESTANINDA "KÖPEK BASLI" INSANLAR

Oguz Kagan destanlarinin önemli bir bölümü de, "Köpek basli insanlar"ın ülkelerine yapılan akınlardi. Türkler bu kavimlere, "It-Barak" adi veriyorlardi. "It" sözü, eski Türklerde de, köpek anlamına geliyordu. "Barak da, bir nevi köpekdi". Bazilarina göre, "Siyah ve tüylü bir köpek cinsi" idi. Fakat bu köpek de, herhalde baslangıçlarda, efsanevi bir köpek olmalı idi. Oguz Kagan destanlarına göre, "It Barak"ların memleketi, kuzey-batiya dogru uzanan, karanlık ülkeleri içindeydi. Oguz-Han, 'It-Barak' lara karsi bir akin yapmış; fakat magl-p olarak, daglar arasındaki bir nehrin ortasında bulunan, küçük bir adaciga siginmak zorunda kalmisti. Bu adacikta, savasta ölen askerlerinden birinin karisi da, bir çocuk dogurmak zorunda kalmisti. Fakat buraya siginan Oguz Han'ın, ne bir çadiri ve ne de bir evi vardi. Kadın, ağaç koguguna girmiş ve orada çocukunu dogurmak zorunda kalmisti. Oguz-Kagan, kadının esenlikle dogum yapmasına sevinmiş ve çocuğa da, Kıpçak adini vermisti". Eski Türk efsanelerine göre "Kıpçak" sözü, "ağaç kogugu" anlamına geliyordu. Bildigimiz üzere "Kıpçak" lar, Altay daglarinin batısından, ta Güney Rusya içlerine kadar uzanan, büyük Türk kitleleri idiler. Herhalde Kıpçak sözü de, çok eski çağlardan beri meydana gelmiş, bir kavim adi olmalıydı. Fakat Türk destanlarını yazanlar, Kıpçak'la "ağaç kogugu" arasında bir benzerlik bulmuşlar ve bu yolla, Kıpçak Türklerinin türeyişlerini anlatmak istemişlerdi. Az önce de söyledigimiz gibi,

"Oguz-Kagan, ikinci karisini bir göl ortasinda bulunan küçük bir adaciktaki ağaç kogugunda bulmustu". Uygurlarin türeyis efsanesinde de, "Eski Uygur atalari, iki nehir ortasinda bulunan bir odaciktaki, kayin agacindan" dogmuslardi. Bu örneklerden de kolayca anlasiliyor ki, bir tarih olayi gibi gösterilen bu akinlarda, Türk mitolojisinin çok eski ve müsterek motifleri, sik sik görülebiliyorlardi:

Türkler "Barak" derlerdi, Kara tüylü köpege,  
Böyle ad verirlerdi, büyük soylu köpege.  
,Aslinda efsaneler, bir köpek anarlardi.  
Onu da köpeklerin, atasi sayarlardi.  
Bu köpek soylu idi, çok büyük boylu idi,  
Av çoban köpekleri, hep onun oglu idi.  
Kuzey-bati Asya'da güya "It-Barak" vardi,  
Türklerse İç Asya'da, onlara uzaklardi.  
Baslari köpek imis, vücutlari insanmis,  
Renkleriye karaymis, sanki Kara Seytanmis.  
Kadinlari güzelmis, Türklerden kaçmaz imis,  
İlaç sürünürlermis, ok mizrak batmaz imis.  
Destanda denilmis ki, Oguz-Han yenilmisti,  
Bir adaya siginip toplanip derilmisti.  
On yedi sene sonra, Oguz onlari yendi.  
Kadinlar yardım etti, orada savas dindi.  
Oguz bu bölgeleri, "Kipçak-Beg" e il verdi,  
Bunun için Türkler de, oraya "Kipçak" derdi.

Gerçi, bu efsane idi. Fakat içinde tarih olaylari da yatmaktaydi. Öyle anlasiliyor ki, bu bölgedeki güzel kadinlari Türkler almislari ve onlardan da, yeni bir nesil meydana getirmislardi. Belik Kipçagin annesi de, güzel bir It-Barak kadinindan baska bir kimse degildi. Sonradan Kipçak, Oguz-Kagan tarafından bu bölgelere tayin edilmis ve kuzey ülkeleri, hep onun soylari tarafinda idare edilmisti. "Kipçak'lar da türkçe konusuyorlar ve Türk kültürüne sahip idiler". Fakat Oguz destani, Kipçagi Oguz-Han'in soyundan degil, nihayet askerlerinden birisinin neslinden getiriyordu. Kipçak kuzeylere gitmis, orada soylari türemis ve yerlilerle karisarak, yeni akraba. Bir Türk kavmi meydana getirmisti.

"Köpekbasli insanlara Avrupa ve Hint mitoloilerinde de rastlaniyordu". Eski Yunan mitolojisinde de, köpek basli insanlarla ilgili, birçok efsanelere rastliyoruz. Daha sonraki Avrupa mitoloji de, köpek basli insanlara, zaman zaman yer vermisti. Avrupalilar, bu köpek basli kavme, "Borus" adini veriyor ve onlari, bugünkü Finlandiya ile Rusya'nin kuzey



kisimlerinde yasadiklarini söylüyorlardi. Oguz-Kagan destanindeki "It-Barak" lar da asagi yukari, ayni bölgelerde idiler. Bu bakimdan, Avrupa ve Yunan Mitolojisi ile Türk Mitolojisi arasinda, bir benzerlik ve bir bag meydana gelmektedir. Köpek basli insanlar motifi, herhalde Türkler arasina, disaridan gelmis bir efsane olmalı idi. Fakat Türkler, köpege önem vermezlerdi. Köpek, Türklere göre, asagi bir hayvandi, bunun için de Türk Mitolojisi, köpek basli insanlari daima küçük görmüştü. Köpek basli insanlarla ilgili efsaneleri, Hindistan'da ve güney bölgelerinde de görüyoruz. Hint Mitolojisi zaman zaman, köpege daha fazla önem vermisti. Bu sebeple Hindistan'daki köpek basli insanlar, asagi bir sinifi degil; soylu Hintlileri temsil ediyorlardi. Motifin, eski Yunan'da ve Avrupa'da görülmüs olmasina ragmen, Türklerde de bunlari benzer sekillerini görmüyor degiliz. Mesela Dogu Göktürk devletinin önemli bir bölümünü meydana getiren. Tardus Türklerinin atalari da, "Basi kurt ve vücudu insan olan" bir kimse idi. " Köpek basli insanlara, Çin efsanelerinde de büyük bir yer verilmisti. Çin'in kuzeyinde ve Mançurya'da oturan bazi kavimler Çinlilere göre köpek basli idiler. Bu efsaneler Çin'de, çok daha eski çağlarda baslamisti. Hatta diyebiliriz ki, Çin'in köpek bagli efsaneleri, Yunanistan'daki efsanelere nazaran daha eski idiler". Mançurya'nin kuzeyinde oturan iptidaÆ Mogollar, köpege büyük bir önem verirlerdi. Onlarca köpek, hem kutsal ve hem de kendi milletlerinin atasi idi. Bu sebeple Oguz-Kagan destanina köpek basli insanlar motifinin, Çin'den mi, yoksa Avrupa'dan mi geldigini, kolayca kestirmek mümkün olamamaktadır. Cengiz-Han devrinde yazilmis olan Oguz destanlari, daha çok Bati ile ilgileri olan yazarlar tarafından kaleme alinmislardi. Bu sebeple Oguz destanlarinda köpek basli insanlar, Kuzey Rusya ile Finlandiya'da gösteriliyorlardi. Elimizde bu konu ile ilgili, daha eski kaynaklarimiz maalesef yoktur. Buna ragmen, eski Türk destanlarinda, güya Kuzey Mançurya'da yasayan "Köpek basli" insanlardan da söz açiliyordu.

#### 14. "ALTIN YAY" VE "ÜÇ GÜMÜS OK"

"Oguz-Kagan'in alti oglu hükümdarlik sembolü olan, 'altin bir yay" ile ""üç gümüs ok"u, avda bulup getirmislerdi":

Altindan yapilmis bir yay ile üç gümüs okun, Oguz'un ogullari tarafından bulunusu, hemen hemen bütün Oguz destanlarinda yer almaktadır. TabiÆ olarak, ayri yer ve zamanlarda yazilmis olan Oguz destanlarinda, bu konuda da ufak degisiklikler görmüyor degiliz. Uygur türkçesi ile yazilmis Oguz destani, yayla oklari daha önce, rüyada görüldüklerini yaziyordu. Bu çok güzel olay, söyle olmustu:

Söz disinda kalmasin, bilsin herkes bu isi,  
Oguz-Kagan yaninda, vardi bir koca kisi,  
Sakali ak, saçi boz, çok uzun tecrübeli.

Soylu bir insan idi, akilli düşünceli.  
únvani Tüsimeldi, yani Kagan veziri,  
"Ulug Türük" dü adi, Oguz'un seçme eri.  
Altından bir yay gördü, uyur iken uykuda,  
Yayın bulunuyordu, üç gümüşten oku da.  
Ta dogudan batiya, altın yay uzanmisti,  
úç gümüş ok kuzeye, sanki kanatlanmisti.  
Anlattı Oguz-Han'a, uyanınca uykudan,  
Rüyayı tabir etti, içindeki duygudan,  
Dedi: "Bu düşüm sana, dirlik düzenlik versin!  
"Hakanima insallah, birlik güvenlik versin!  
"Rüyada ne gördüysem, Gök Tanrı'nın sözüyle,  
"Seni de öyle yapsın, Tanrı kutsal özüyle!  
"Yeryüzü hep insanla, dolup tasar boyuna,  
"Tanrım! Bağışlayiver! Oguz-Kagan soyuna!"

Eski tarih kaynaklarına göre ise olay şöyle olmuştı: "Oguz-Han'ın altı oğlu bozkırlarda avlanırlarken, tesadüfen bir altın yay ile üç gümüş ok bulmuşlar ve bunları babalarına getirmişlerdi".

Oguz destanlarının en son metinlerinden biri sayılan, Hive'nin meşhur Türk hani Ebülgazi Bahadır Han'ın eserinde ise durum şöyle anlatılıyordu:

"Oguz-Kagan bir vezirine, altın bir yay ile üç gümüş ok vermiş ve bunların ayrı ayrı yerlerde, bozkırlar içine, yarıya kadar gömülmesini emretmişti. Bey, Oguz-Kagan'ın emrini yerine getirerek yayı, batıdaki bir bölgeye ve üç gümüş oku da doguda yarı yerlerine kadar gömerek, gelmişti. Bundan sonra Oguz-Kagan göğün kizından dogan üç oğlunu, yani Gün-Han, Ay-Han ve Yıldız-Han'ı batiya göndermişti. Yerin kizından dogan üç oğlunu, yani Gök Dag ve Deniz Hanları da, avlanmak için, doguya göndermişti. Batıda ve doguda avlanan çocuklar, yay ile okları bularak sevinmişler ve hemen onları babalarına götürmüşlerdi. Oguz-Han, altın yayı bulan çocuklarını, Bati ülkelerine tayin etmiş ve gümüş okları bulanları da Dogu bölgelerine vermişti". Oguz-Han'ın beyini göndererek, yay ile okları yarı yerlerine kadar topraga gömdermesi, baska hiçbir kaynakta görülmemektedir. Bu bakımdan böyle bir olayın, sonradan uydurulmuş olması, ilk bakışta akla çok uygun gelmektedir. Fakat Türk mitolojisinin diğer motiflerini de hatırlayınca, bu olay üzerine önem vermeden geçmek, mümkün olmamaktadır. Çok eski bir efsanedir: "Atilla'nın çobanlarından birisi, günün birinde bir sigirin, ayagının kanadığını hayretle görmüş. Acaba sigirin ayagını böyle ne kesti diye araştırırken, yere saplanmış bir kılıç bulmuş. Sapından yere saplanmış olan bu kilici topraktan çıkararak,

Atilla'ya getirmis. Atilla'nin etrafindakiler bunu görünce çok sevinmisler ve bu kilicin, Tanrının kilici oldugunu söylemişler. Ayrıca, bu kilici elde eden hükümdarin da, yaryüzüne hakim olacağını ifade etmişler". Gerçi bu hikaye, Iskitler çağında da görülen bir efsane motifidir. Fakat Batı bölgelerini ellerinde tutacak olan Oguz-Han'in ogullarının, yere gömülü altın bir yay bulmaları, da, herhalde Ebül Gazi Bahadır Han tarafından uydurulmuş bir efsane motifi olmasa gerekti.

"Atilla'nın kilici" gibi, Oguz-Kagan'in ogullarının buldukları "Altın Yay" ile "üç gümüş ok" da, Tanrı tarafından gönderilmiş bir hakanlık sembolü gibi düşünülüyordu. Oguz-Kagan'in vezirinin, az önce bu konu ile ilgili olarak nasıl bir rüya gördüğünü okumustuk. Şimdi yine Uygur Türkçesi ile yazılmış Oguz destanından, bu yay ile okların nasıl bulunduklarını okuyalım:

Sabah olunca gördü, kendinden büyükleri, Çağirtarak getirtti, kendinden küçükleri, Dedi: "- Hey! Gönlüm benim" Avlansana haydi der! "İhtiyarlık basa geldi, cesaretin hani der! "Gün, Ay, ve Yıldız sizler, gidin gündoğusuna, "Gök, Dağ ve Deniz siz de, gidin günbatisına!" "Oguz-Han ogulları, bunu hemen duyunca, Gitti üçü doguya, üçü batı boyunca. Av avlayıp, kus kuslayan, Gün ile Yıldız ve Ay, Buldular yolda birden, som altından tam bir yay. Sundular Oguz-Han'a, Han sevindi hem güldü, Aldı bu altın yayı, kirarak üçe böldü. Dedi: "-Ey, ogullarım! Kullanın bir yay gibi! "Oklarımız erissin, göge deg bu yay gibi!" Av avlayıp kus kuslayan, Dağ ile Deniz ve Gök, Buldular yolda birden, som gümüşten tam üç ok, Sundular Oguz-Han'a, Han sevindi hem güldü. Aldı üç gümüş oku, ogullarına böldü. Dedi: "- Ey, ogullarım! Sizlerin olsun bu ok, "Yay atmısti onları, olun siz de birer ok!"

Yay Türklerde bir hakimiyet sembolü idi. Hatta Büyük Selçuklu devletinin sembolü de, bir yaydan başka bir şey değildi. Fakat Oguz Kagan destanındaki altın yay, gökyüzünü bastan basa kaplıyordu. Burada yay, bir devletin değil; daha çok gökyüzünün bir sembolü halinde idi. Gerçekten de Türkler, zaman zaman yayı gökyüzünün bir sembolü olarak görmüşlerdi. Onlara göre "ebe kusagi" da, Tanrının bir yayı gibi idi. Türlü renklerle bezenmiş olan "ebe kusagi", gerçekten de altın bir yayı andırıyordu. Daha sonraki motifleri de, kesin olmamakla beraber bir açıklama dönemesine tabî tutmak, henüz daha hiçbir şey bilmediğimiz bu konular için faydalı olacaktır. Daha gerçekçi Oguz destanlarına göre: "Oguz Kagan altın yayı, üç büyük ogluna vermiş ve onlara, yayın bir hükümdarlık sembolü olduğunu hatırlatmıştı. Bu sebeple hükümdarlık, devamlı olarak batıda oturan ve Oguzların Boz-Ok Türklerini meydana getiren, üç büyük çocuğun hakkı olacaktı". Gerçekten de Türklerde yay, bir hükümdarlık sembolü idi. Efsane yazarı, buna kendinden fazla bir şey ilave etmemişti: "Oguz-Han doguda oturan üç küçük ogluna, yani üç-Ok'ların atalarına ise, üç gümüş ok vermişti. Bu okları verirken de ogullarına, okun bir elçilik sembolü olduğunu hatırlatmadan geri kalmamıştı". Gerçi Türklerde ok, bir elçilik sembolü idi. Bir yere giden elçiler sembol olarak ellerinde, kendi

hükümdarlarının oklarını tasirlardı. Fakat Oguz-Kagan'in küçük oğullarının, elçi mertebesinde oldukları düşünülemezdi. Göktürk devletinde Bumin-Kagan, doguda oturur ve Büyük Kagan ünvanını tasırdı. Batıdaki küçük kadesi ise, onun emrinde olarak Yabgu idi. Kendisi gerçi Büyük Kagan değildi ama; devlet içinde Bumin-Kagan'dan sonra geliyor ve bölgesinin idaresini de, tam selahiyetle elinde tutuyordu. úç-Ok'ların devlet içindeki vazife ve selahiyetleri de, Istemi-Kagan'inkine benzetilebilirdi.

## 15. OGUZ DESTANINDA "VERASET DÚZENİ"

"Oguz Kagan destanlarında, Hükümdarlık büyük oğullara geçiyordu":

Az önce Türk mitolojisinde, yalnızca "Baba ailesi" nin görüldüğünü söylemistik. İptidaî kavimlerde görülen "Ana ailesi" nin izleri, Türk mitolojisinde tamamen kalkmış ve silinmişti. Ana ailesinin izlerinin bulunduğu kavimlerde veraset daha çok küçük oğullara düserdi. Mesela Cengiz İmparatorlugunda bile, bunun çeşitli kavgalarını görebiliyoruz. Türk mitolojisinde ise hükümdarlık hakkı, dogrudan dogruya büyük çocuğun hakkı idi. Bu sebeple Oguz-Han'ın büyük oğlu "Gün-Han", münakasasız olarak, babasının yerine geçmişti. Ayrıca ana ailelerinde, dayı tarafının adları ve nüfusları çok geçerdi. Türk mitolojisinin hemen hemen tümünde ise, dayı ailesinin en ufak bir izine bile rastlamıyoruz: "Türkler, eski ve geri çağları çoktan geride bırakmış ve yüksek içtimaî bir seviyeye erismişlerdi".

## 16. OGUZ - KAGAN DESTANININ ORTA ASYADAKİ KALINTILARI

Selçuklu ve Osmanlı devletlerini meydana getiren "Oguz Türkleri", Türklüğün en gelişmiş ve soylu bölümleri idiler". Birçok defalar büyük devletler kurmuşlar ve tecrübe ile görgülerini, iyice geliştirmişlerdi. Oguz Türklerinden baska, Ortaasya'da yaşayan, daha pek çok Türk vardı. Bunların pekçokları, ne büyük bir devlet kurabilmiş ve ne de toplum hayatlarını geliştirebilme ortamını bulabilmişlerdi. Ama bunlar da, yine Türk idiler. Onların kültürleri de, Oguz Türkleri ile birçok bağlar taşıyorlar ve mense birliği gösteriyorlardı. Mesela, Tanrı dağları ile Dogu Türkistan'ın batısında yaşayan Kırgız'lar, tarih boyunca büyük devlet hayatı yaşayamamışlardı. Tanrı dağlarının derin vadilerinde, hayvanlarını otlatmakla geçinen bu Türkler, zaman zaman kurulan büyük Türk devletlerine tabî olmuş ve öylece yasayıp, gitmişlerdi. Bununla beraber, onların da elbette ki, Oguz-Kagan'dan veya onunla ilgili Türk efsanelerinden haberleri vardı. "Oguz-Kagan destanı, Oguz Türklerinin bir devlet mitolojisi halini almıştı. Kurulan bütün devletler, kendilerini Oguz-Han'a bağlıyorlar ve O'nun düzeni ile yetiniyor ve ögünüyorlardı" Kırgız'ların ise, böyle bir iddiaları yoktu. Ama onlar arasında da, Oguz Kagan babasını öldüren kahramanların bulunduğunu, sık sık görebiliyoruz. Kırgız'lar, aslen Mogol olan Oyrat'lardan çok korkarlardı. Oyrat'lar henüz daha müslüman değil idiler.

Kirgiz'lar ise, Müslüman olmuşlardı. Fakat İslamiyete henüz daha, iyi olarak isinmamışlardı. Kirgizlar efsanelerine göre: "Oyrat Hani'nin, Alman-Bet adlı bir oğlu olur ve büyüyerek müslüman olma ihtiyacını, belki de Tanrının ilhamı ile, hissetmeye başlar. Bunun için Kirgizlar'ın yurduna kaçıp, İslamiyeti öğrenmek ve nasıl ibadet edildiğini görmek ister". Öyle anlaşıyor ki Kirgiz'lar, bu sırada İslamiyetin en önemli şartı olarak, sakal bırakma ile sarık giymeyi biliyorlardı. Bu sebeple kendilerine kaçan Oyrat Han'ninin oğluna şöyle diyorlardı:

Biyigini tıraş et, sakalını koyuver,  
Saçların olmaz böyle, kakülünü kırkiver;  
Basındaki sapkanın, düğmelerini kesiver,  
Her Cumadan Cumaya, mescitlere geliver!

Eski Türkler "sakal" bırakmazlardı. Fakat biyiga, büyük önem verirlerdi. "Uzun saç" bırakma da, Türklerin çok sevdiği, bir an'aneleri idi. Bu sebeple Oyrat Han'nin oğlunun biyikleri, "sapkasi" ile "saçları" , Kirgiz Hocalarının gariplerine gitmiş ve kendilerine uyması istenmişti. Türk mitolojisi adlı büyük eserimizde, bu konu ile ilgili efsanenin, hemen hemen tümünü bulabilirsiniz.

"Müslüman olan Alman-Bet, babasına gider ve onun da müslüman olmasını ister. Babası, oğlunun bu istegini duyunca, kızar ve Alman-Bet'i yanından kovar, (Önemli olan nokta, Alman-Bet'in babasının da Oguz-Han'ın babası gibi, Kara-Han adı tasımasıdır). Alman-Bet babasını razı edemeyince, yeniden Kirgiz'lara kaçır ve Kirgiz'larla beraber olup, babasına hücum eder. Büyük bir savastan sonra Alman-Bet, babası Kara Han'i öldürür ve bu suretle intikamını almış olur".

"Kirgiz'ların bu efsanesi, gerek din ve gerekse konu bakımından, Oguz destanı ile karşılaştırılamayacak kadar geridir":

Alman-Bet, Oguz-Han gibi büyük bir kahraman olarak gösterilmiştir. Fakat Alman-Bet'in kendisi, bir kagan değil; nihayet Kirgiz Hanlarının emrinde bulunan, bir komutan gibidir. Savasır, yaralanır, magl-p olur, basit insanlar tarafından zehirlenir ve her türlü şeyler basına gelir. Kara Han'i öldürmekle, babası onun yurdunu da, eline geçirmiş değildir. Ögündüğü şeyler de, birkaç sigir sürüsü elde etmek, bol miktarda yağ ve süt yağmalamak ve nihayet, sapka ile elbiseleri, ölümlerin üzerinden çıkararak toplamak gibi, basit şeylerdi. Gerçi Kirgiz'ların efsaneleri de çok güzeldir. Bir cemiyetin isteklerini, ızdıraplarını anlatır. Kendileri müslüman olmuşlardır. Fakat etraflarındaki halklar ise, müslüman değildirler. Onlar da, eski büyük Türk devletleri gibi, bu bölgeleri alıp, düşmanlarını müslüman etmek isterler. Bu sebeple kahramanlarına, türlü savaşlar yaptırırlar. Fakat savaşlar küçüktür. Akinlar uzun sürer ama;

elde edilen yeni bir toprak parçasından, hiç söz açılmaz. Kahramanlar, döner, dolasir, savasirlar ve yine, kendi küçük yaylalarına gelirler.

Bu sayfadaki bilgiler, Bahaeddin ÖGEL tarafından hazırlanan Mili Egitim Bakanligi - Egitim Dizisi, "Türk Mitolojisi - I" adli kitaptan alınmistir.